

การพัฒนาแบบการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงสู่เกษตรกรปลูกฝรั่งชมพู่คุณภาพ
เพื่อแก้ไขความยากจนในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม

THE DEVELOPMENT OF A MODEL FOR COMMUNICATION KNOWLEDGE
ON SUFFICIENCY ECONOMY TO RESOLVE THE POVERTY SITUATION :
A CASE STUDY OF GUAVA AND ROSE APPLE FARMERS
IN NAKHONPATHOM PROVINCE

ลุย วีระนาวิน*

ชีรศักดิ์ อุ๋นอารมย์เลิศ**

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีการวิจัย (Research Methodology) แบบผสม (Mixed Methodology) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพู่ในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ทำการศึกษาสภาวะการผลิตและการจัดการผลผลิตในปัจจุบัน กระบวนการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงความต้องการความรู้ด้านต่างๆ ของเกษตรกร และการเปรียบเทียบความรู้การผลิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศึกษากับพื้นที่อื่น ๆ ที่ใกล้เคียง โดยการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่ม ส่วนในระยะที่ 2 เป็นการสร้างและพัฒนาแบบการจัดการกระบวนการให้ความรู้ในการสร้างโอกาสและทางเลือกของเกษตรกรของผู้ปลูกฝรั่งและชมพู่ในจังหวัดนครปฐม เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรต่อไป ผลการวิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. สภาวะการผลิตและการจัดการผลผลิตทางการเกษตรในปัจจุบัน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีลักษณะของการทำการเกษตรในเชิงพาณิชย์และใช้พื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 1 – 10 ไร่ สภาพการใช้สารเคมี ปุ๋ย และสารกำจัดศัตรูพืชนั้นอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับเงินทุนที่ใช้ในการทำการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในระหว่าง 10,001 – 50,000 บาท ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนส่วนตัวและญาติพี่น้อง โดยส่วนใหญ่มีแหล่งวัตถุดิบ กิ่งพันธุ์ ปุ๋ย และยากำจัดศัตรูพืชภายในท้องถิ่น การจัดทำหน่วยผลผลิตเป็นการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางและพ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคาผลผลิต ในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในการทำการเกษตรนั้น พบว่าส่วนใหญ่มีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง

2. กระบวนการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร พบว่ามักจะสอดแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในชุมชน โดยสามารถแบ่งรูปแบบของการสื่อสารได้เป็น 2 รูปแบบ คือ การสื่อสารทางเดียว และการสื่อสารแบบสองทาง หากจะพิจารณาถึงสื่อที่ใช้ในการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพู่ในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม จะพบว่ามีหลายสื่อ คือ สื่อบุคคล เสียงตามสาย สื่อสารมวลชน อย่างไรก็ตามการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรก็ยังไม่มีการ

* อาจารย์ ดร. ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

กระจายไปสู่เกษตรกรในชุมชนมากนัก ส่วนใหญ่จะรู้จักเฉพาะในกลุ่มเท่านั้น

3. ความต้องการความรู้ของเกษตรกรในด้านต่างๆ และสภาพปัญหา พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าความรู้ทางการผลิตนั้นมีเพียงพออยู่แล้วในชุมชน โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตนั้นมีอยู่มากและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับความรู้ใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี แต่ในส่วนของสภาพปัญหาที่เกษตรกรต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องนั้น พบปัญหาที่สำคัญๆ ได้แก่ (1) ปัญหาการตายต้นของต้นฝรั่ง (2) ปัญหาผลผลิตที่มีมากเกินกว่าความต้องการของตลาด (3) ปัญหาการไม่ได้รับความเป็นธรรมในการจำหน่ายผลผลิต

4. การเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการผลิตของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา (จ.นครปฐม) กับพื้นที่อื่น ๆ ที่ใกล้เคียง (จ.สมุทรสาคร) พบว่ากลุ่มเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน โดยกลุ่มเกษตรกร จ.สมุทรสาคร ส่วนใหญ่มีระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลางถึงสูง แต่กลุ่มเกษตรกร จ.นครปฐม ส่วนใหญ่มีระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ระดับต่ำถึงสูง

5. การพัฒนาารูปแบบการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขความยากจนของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพู่ในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม มีดังนี้ (1) การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (2) การพัฒนาวิทยุชุมชนเป็นสื่อกลางในการแสดงความคิดเห็นชุมชน (3) การพัฒนาารูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลให้มีลักษณะของการสื่อสารแบบใช้สื่อผสม (Multi – Media Approach)

Abstract

This research employed a mixed methodology between quantitative and qualitative research, focusing on those guava and rose apple farmers in Nakhon Pathom province. Five following objectives were set up for the study including : (1) the production and management process, (2) the communication process of knowledge on Sufficiency Economy, (3) The farmers' needs for knowledge on production and management as well as quality standard of product, (4) a comparison of farmers' knowledge on Sufficiency Economy between Nakhon Pathom province. Area and its vicinity, and (5) the development of model for communication Sufficiency Economy knowledge to resolve the poverty situation in Nakhon Pathom province area. The finding were :

1. Most of the farmers planted guava and rose apple as commercial agriculture, having planting area around 1-4 acres, the use of chemical fertilizer and chemicals for pest control were moderately, and spent their own money as well as their relatives' for planting between 10,001-50,000 baht. Most of them possessed source of raw materials, propagated stocks. There were chemical fertilizer and chemical for pest control provided in local area. The middleman was one who set up the price of products. Most of the farmers applied the knowledge on Sufficiency Economy moderately.

2. *The Sufficiency Economic knowledge usually induced their everyday life both in one and two ways process by person to person, public address announcement, and mass media.*

3. *Most farmers' opinions toward production knowledge were sufficient especially the local wisdoms which could be applied spontaneously with new knowledge. Actually, the farmers did need help from the government concerning the decline of guava trees, the over production situation, and the reasonable prices.*

4. *There was a significant difference of knowledge on Sufficiency Economy between the farmers in Nakhon Pathom province and its vicinity by which the vicinity was higher.*

5. *The development of a model for communication knowledge on sufficiency economy to resolve the poverty situation : a case study of guava and rose apple farmers in Nakhonpathom conclusion that (1) The establishment of Sufficiency Economy Learning Center should firstly initiated by those potential farmers and then becoming "A committee for the establishment of Sufficiency Economy Learning Centre project," accompanied with supports from the corresponding officers concerned. (2) Developing a community radio program for the community should be undergone by selected potential farmers and then transfer this activity to the available community radio station. (3) Developing a model of interpersonal communication through the Multi - Media Approach should employ concurrently a variety of methods as applicable. This was to be sure that every medium worked harmoniously.*

บทนำ

ผลจากการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมา ซึ่งดำเนินการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ นับตั้งแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 7 ซึ่งทุกแผนฯ โดยเฉพาะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจเป็นหลักเพียงด้านเดียว ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดปัญหาความทันสมัยที่ทำให้ทุกคนต้องแข่งขัน แข่งชิง และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย ทำให้หลายคนต้องอยู่ร้อนนอนทุกข์ เกิดปัญหาสังคม เกิดความแตกแยก การอพยพย้ายถิ่น การหย่าร้าง และความอยู่เย็นเป็นสุขที่มีมาตั้งแต่อดีตดั้งเดิมถูกลดทอนลงเป็นเพียงการมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับเงินตราเป็นสภาวะเปรียบประหนึ่งว่าเงินตรา

คือพระเจ้า ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตผูกติดกับเงินตรา ทำให้คนในสังคมขาดคุณธรรม ขาดจริยธรรม และขาดธรรมาภิบาลไปทุกส่วน ผู้คนต่างให้ความสำคัญกับคนมีเงินมากกว่าคนมีความรู้จะเห็นได้ว่าการพัฒนาประเทศ เน้นไปในด้านของการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวของระบบทุนนิยมซึ่งยึดทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ทั้งนี้ผลของการพัฒนาประเทศตามแนวทางดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อสถาบันต่างๆ ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของคนไทยเป็นจำนวนมาก

จากผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้ง 7 ฉบับที่ผ่านมาทำให้รัฐเริ่มหันมามองถึงปัญหาแท้จริงที่เกิดขึ้น และหาทาง

แก้ไขโดยการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศที่เน้นพัฒนาคนเป็นวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักในการพัฒนา การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และมีการจัดการโดยมีการกระจายอำนาจการปกครองสู่ระดับล่าง หรือที่เรียกว่าการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การสร้างประชาชาติ รวมถึงการสร้างสังคมใหม่เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาสังคมในอนาคต โดยมีการพัฒนาคนซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของยุทธศาสตร์การพัฒนาในระดับโลก รวมทั้งกระแสการผลักดันขององค์การพัฒนาระดับโลกและนักวิชาการ ที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจและมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองมากขึ้น

จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีเกษตรกรรมเป็นสาขาการผลิตที่สำคัญ ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 31.25 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีพื้นที่การเกษตรคิดเป็นร้อยละ 65 ของพื้นที่จังหวัด อาชีพเกษตรกรรมที่สำคัญได้แก่ ทำนา ทำไร่ ทำสวนผลไม้ และการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งพื้นที่การเกษตรในจังหวัดนครปฐมจัดเป็นเขตเกษตรก้าวหน้า เพราะมีระบบชลประทานที่ดี เกษตรกรมีความสามารถในการเรียนรู้วิทยาการแบบใหม่ มีการใช้เทคโนโลยีในภาคการเกษตร มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก มีบริบทสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท โดยมีพืชเศรษฐกิจที่มีชื่อเสียงมากมาย โดยเฉพาะผลไม้ที่สำคัญคือ ฝรั่ง และชมพู่ ซึ่งนครปฐมถือเป็นแหล่งสำคัญในการปลูกฝรั่งและชมพู่ โดยมีกระบวนการผลิตตั้งแต่การปลูก การพัฒนาสายพันธุ์ การบำรุงดูแลรักษา ตลอดจนการพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน โดยสภาพการทำเกษตรในพื้นที่จังหวัดนครปฐมที่ผ่านมา ซึ่งมักจะเป็นการ

มุ่งเน้นการผลิตผัก ผลไม้ต่างๆ รวมถึงฝรั่งและชมพู่ โดยใช้การปลูกการผลิตแบบพืชเชิงเดี่ยวเป็นหลัก ทำให้การผลิตมุ่งให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก การผลิตดังกล่าวจึงจำเป็นต้องใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช รวมถึงเทคนิควิทยาแผนใหม่ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดและผู้บริโภคที่ต้องการสินค้าสวย ผลโต เป็นหลัก บนฐานของการผลิตดังกล่าวส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถที่จะมีความสุขกับการผลิตการเกษตรเชิงเดี่ยวได้ เนื่องจากต้องมีการลงทุนสูง มีค่าใช้จ่ายจากการใช้สารเคมี ยากำจัดศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี จำนวนมาก และยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม สภาพดินเสื่อมโทรมลงโดยตลอด เกิดน้ำเน่าเสีย สิ่งสำคัญที่สุดคือ “มีค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนต่อหน่วยสูงมาก” ผลผลิตกับราคาไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ผลิตได้มาก แต่ราคาตกต่ำ และความไม่ปลอดภัยต่อตัวเกษตรกร จากสารเคมีและยากำจัดศัตรูพืช รวมถึงสุขภาพอนามัยที่เกิดจากการผลิตทั้งการเจ็บป่วย ปวดหลัง ผื่นคัน การแพ้ยา ฯลฯ ยิ่งปัจจุบันทุกประเทศ รวมถึงประเทศไทยมีภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ จะยิ่งส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตของเกษตรกร ผลกระทบดังกล่าวเกษตรกรได้รับทราบมาตลอด แต่ก็ยังคงอยู่ในวังวนของระบบการค้าเสรีที่ผู้ผลิตปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืชชี้ชวน ด้วยการโฆษณา ลดแลกแจกแถม กอปรกับผู้บริโภคต่างมีฐานคิดการบริโภคดังกล่าว ทำให้เกษตรกรที่ปลูกฝรั่งและชมพู่ส่วนใหญ่ไม่สามารถหลุดพ้นวังวนการเกษตรในวังวนเดิมมาได้

แต่ในขณะเดียวกันมีเกษตรกรบางกลุ่มกลับหาทางออกในการผลิต “แบบพอเพียง” และใช้แนวทางใหม่ในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการสื่อสารความรู้ กล่าวคือ แม้จะยึดการเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก แต่ต่างหาทางออกด้วยการลดการใช้ปุ๋ยเคมี และยากำจัดศัตรูพืช โดยเฉพาอย่างยิ่ง การลดการใช้ปุ๋ยเคมีซึ่งเป็นปุ๋ยวิทยาศาสตร์ที่ไปทำลายระบบนิเวศและดินให้เสื่อมโทรม หันกลับ

มาใช้ปุ๋ยชีวภาพในการบำรุงดิน และเพิ่มคุณภาพผลผลิต และใช้สารชีวภาพในการกำจัดศัตรูพืช รวมถึงมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งในการผลิตส่งออก ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญา การได้รับการอบรมจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญา ปฏิบัติตนบนฐานคิดของเศรษฐกิจพอเพียงที่สร้างความพอดีและความสุขอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการผลิตฝรั่งและชมพูที่มุ่งเน้นให้เกิดสินค้าที่มีคุณภาพและมาตรฐาน (Q) และ (GAP) ตามแนวทางของทางราชการ

จากความเป็นมาดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงสู่เกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพู โดยทำการศึกษาสภาพการณ์การผลิตและการจัดการผลผลิตในปัจจุบัน กระบวนการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียง และเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการผลิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษากับพื้นที่อื่นๆ ที่ใกล้เคียง รวมถึงความต้องการความรู้ด้านต่างๆ ของเกษตรกร เพื่อสร้างและพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการให้ความรู้ในการสร้างโอกาสและทางเลือกของเกษตรกรของผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในจังหวัดนครปฐม เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรต่อไป ซึ่งชุมชนจะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารความรู้ ความเข้าใจ โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้ในการผลิต เพื่อให้เกิดการประกอบอาชีพที่มีความสมดุล ทั้งยังตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและช่วยลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ มีการผลิตที่มีมาตรฐานและความปลอดภัยจากการปนเปื้อน เป็นเสมือนโครงข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) รวมถึงการเป็นแหล่งอาหารไปสู่ครัวโลก โดยมีส่วนในการผลิตสินค้าที่ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและภูมิปัญญาของตนตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันในการผลิิตการจัดการผลผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อศึกษาถึงความต้องการความรู้ในการผลิต การจัดการผลผลิต และมาตรฐานคุณภาพสินค้า ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม
4. เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการผลิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษากับพื้นที่อื่น ๆ ที่ใกล้เคียง
5. เพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขความยากจนของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัย (Research methodology) แบบผสม (Mixed methodology) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพสนับสนุนการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันในการผลิต การจัดการผลผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพู (2) เพื่อศึกษากระบวนการในการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียง (3) เพื่อศึกษาถึงความต้องการความรู้ในการผลิต การจัดการผลผลิต และมาตรฐานคุณภาพสินค้า (4) เพื่อเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการผลิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษากับพื้นที่อื่น ๆ ที่ใกล้เคียง และ (5) เพื่อพัฒนารูปแบบการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขความยากจนของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในเขตพื้นที่จังหวัด

นครปฐม

เพื่อให้สอดคล้องกับวิธีการศึกษา และวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยซึ่งสามารถจำแนกรายละเอียดได้ ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร (Population)

ในการวิจัยเชิงปริมาณ คณะผู้วิจัยศึกษาประชากรผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในจังหวัดนครปฐม จำนวน 4,600 ราย เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of analysis) โดยแยกเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตฝรั่งจำนวน 2,850 คน และกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตชมพูจำนวน 1,750 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง (Samples)

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจากการคำนวณตามสูตรของยามาเน่ (Yamane' 1973) ในที่นี้ผู้วิจัยกำหนดว่าจะยอมให้เกิดความผิดพลาดได้ไม่เกินร้อยละ 5 และต้องการระดับความเชื่อถือได้ร้อยละ 95 ($e = 0.05$) ได้กลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 368 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple random sampling) ตามสัดส่วนของผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในจังหวัดนครปฐม เพื่อให้ครอบคลุมในกลุ่มผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในจังหวัดนครปฐม

ขั้นตอนการวิจัย โดยเน้นการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1

ศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรที่ปลูกฝรั่งและชมพูในจังหวัดนครปฐม โดยทำการศึกษาสภาพการณ์การผลิตและการจัดการผลผลิตในปัจจุบัน กระบวนการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงความต้องการความรู้ด้านต่างๆ ของเกษตรกร และการเปรียบเทียบความรู้การผลิตตามแบบเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศึกษากับพื้นที่อื่น ๆ ที่ใกล้เคียง โดยการใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ระดับลึก และการ

สนทนากลุ่ม

ระยะที่ 2

เป็นการสร้างและพัฒนาารูปแบบการจัดการกระบวนการให้ความรู้ในการสร้างโอกาสและทางเลือกของเกษตรกรของผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในจังหวัดนครปฐม เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรต่อไป โดยการจัดประชุม สนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในจังหวัดนครปฐม จำนวน 20 คน

การสร้างเครื่องมือและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วย แบบแบบสอบถามจำนวน 1 ชุด แบบสัมภาษณ์ระดับลึกจำนวน 1 ชุด ร่างการสนทนากลุ่มจำนวน 1 ชุด รวมทั้งอุปกรณ์เทปบันทึกเสียง เพื่อช่วยในการเก็บข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. แบบสอบถาม ประกอบด้วย 10 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามลักษณะส่วนบุคคล ส่วนที่ 2 แบบสอบถามสภาวะการณ์การผลิตและการจัดการผลผลิตในปัจจุบัน ส่วนที่ 3 แบบสอบถามความต้องการความรู้ในการผลิต การจัดการผลผลิตและมาตรฐานคุณภาพสินค้า ส่วนที่ 4 แบบสอบถามการแสวงหาความรู้ ระดับการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง และแนวปฏิบัติจากองค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่ช่วยให้เกิดผลสำเร็จในการทำการเกษตร ส่วนที่ 5 แบบสอบถามระดับการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการทำการเกษตร ส่วนที่ 6 แบบสอบถามระดับการผลิต/การจัดการการผลิตการเกษตรโดยการใช้การพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจ ส่วนที่ 7 แบบสอบถามลักษณะการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและกระบวนการเรียนรู้/การจัดการความรู้ของเกษตรกร ส่วนที่ 8 แบบสอบถามระดับความคิดเห็นต่อกระบวนการสื่อสารความรู้การผลิตทาง การเกษตรตามแบบ

เศรษฐกิจพอเพียง ส่วนที่ 9 แบบสอบถามพฤติกรรม การปฏิบัติในการเกษตรที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ ส่วนที่ 10 แบบสอบถาม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนของความรู้มีเกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

การแปลผลคะแนน

ในการแปลผลคะแนนนั้น ผู้วิจัยได้กำหนด การแปลผลคะแนนของแบบสอบถามมาตรฐานประเมิน ค่า 5 ระดับโดยใช้เกณฑ์การแบ่งกลุ่มคะแนนตาม แนวคิดของเบสท์ (Best & Kahn , 1998 : 247) ดังนี้

ช่วงคะแนน	ความหมาย
1.00 – 2.33	ต่ำ
2.34 – 3.67	ปานกลาง
3.68 – 5.00	สูง

ส่วนแบบทดสอบวัดความรู้ กำหนดเกณฑ์ การแปลความหมายดังนี้

ความรู้มาก	มีคะแนน \geq มากกว่า 80 %
ความรู้ปานกลาง	มีคะแนน 60-79 %
รู้น้อย	มีคะแนน \leq 59 %

ข. ประเด็นคำถาม ของแบบสัมภาษณ์ระดับ ลึก (In-depth Interviews) และร่างแนวทางการ สทนากลุ่ม (Focus Group Disussion)

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาแนวคิด หลักการทฤษฎีจาก เอกสารที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์เอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประยุกต์สร้างแบบสอบถาม

2. สร้างแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา นั้นจะมีการตรวจสอบคุณภาพในด้านของความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ก่อนนำไปใช้ ในการเก็บข้อมูลจริงจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้ทำการ

ตรวจสอบก็คือผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบ

3. การตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา ของเครื่องมือวิจัยโดยอาศัยดุลยพินิจของผู้เชี่ยวชาญ (Subject matter specialists) จะใช้วิธีการหาค่าดัชนี ความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruent : IOC) ระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา ในประเด็นที่ต้องการวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน พิจารณา โดยค่าดัชนี IOC ที่คำนวณจะต้องมีค่า มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่าข้อนั้นก็มีความ สอดคล้องกับเนื้อหาในประเด็นที่ต้องการวิจัย

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. การควบคุมคุณภาพเชิงปริมาณ

คณะผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการ ตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทำการทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียง กับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในจังหวัดนครปฐม จำนวน 30 คน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยคำนวณค่า สัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha)

2. การควบคุมคุณภาพเชิงคุณภาพ

มีขั้นตอนการดำเนินงาน โดยการตรวจสอบ ข้อมูลเพื่อให้เกิดความเชื่อถือได้ของข้อมูล ความ สมบูรณ์ของข้อมูลด้วยการใช้การตรวจสอบข้อมูล แบบสามเส้า (Triangulation) นำไปตรวจสอบข้อมูล จากแหล่งข้อมูลบุคคลที่ต่างกัน เพื่อตรวจสอบความ สอดคล้องความขัดแย้งกันของข้อมูลและเพิ่มเติม บริบทที่ขาดหายไปจนกระทั่งข้อมูลที่ได้มานั้นอิ่มตัว (Saturated Data) คือ ไม่มีข้อมูลที่ต่างไปจากการเก็บ ข้อมูลที่ได้มา

การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ

คณะผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบ สามเส้า คือ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล

(Data Triangulation) 2) การตรวจสอบตามลำดับผู้วิจัย (Investigation Triangulation) 3) การตรวจสอบตามลำดับวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยการนำเสนอค่าความถี่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) เพื่อนำเสนอข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล และข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตฝรั่งและชมพูของเกษตรกร และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของเกษตรกร 2 พื้นที่ได้แก่ พื้นที่อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ใช้ทดสอบค่าสถิติทีแบบอิสระต่อกัน (Independent t – test) และวิเคราะห์ข้อคำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ใช้วิธีวิเคราะห์โดยการจำแนกและจัดหมวดหมู่ เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรปลูกฝรั่ง ชมพูคุณภาพ แล้วนำมาเขียนเป็นข้อสรุปแบบย่อๆ และนำข้อสรุปย่อๆ นั้นมาเชื่อมโยงหรือผูกกันให้เห็นเป็นแบบแผนของบทสรุปที่ได้จากการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

สภาวะการณ์การผลิตและการจัดการผลผลิตทางการเกษตรในปัจจุบัน

พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีลักษณะของการทำการเกษตรในเชิงพาณิชย์ (ร้อยละ 87.90) ส่วนใหญ่ใช้พื้นที่ทำการเกษตรจำนวน 1 – 10 ไร่ (ร้อยละ 85.30) โดยในการปลูกฝรั่งหรือชมพูนั้น จะปลูกร่วมกับพืชผักชนิดอื่นๆ เช่น มะนาว กล้าย

และผัก เช่น ผักชี โหระพา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ฝรั่งหรือชมพูยังไม่ให้ผลผลิต เกษตรกรก็สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตจากพืชผักชนิดอื่นๆ ได้ โดยในการเลือกพืชผักมาปลูกนั้นเกษตรกรก็จะพิจารณาพืชผักที่เหมาะสมและไม่มีความกระทบกับฝรั่งหรือชมพู โดยอาศัยภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมมาจากพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ร่วมกับการลองผิดลองถูกว่าพืชผักชนิดใดเหมาะสมชนิดใดอาจสร้างปัญหาต่อฝรั่งหรือชมพู หรืออาจสร้างปัญหากับดิน ก็จะหลีกเลี่ยงการปลูกพืชชนิดดังกล่าว นอกจากนี้ก็ยังมีมีการปล่อยปลาในร่องสวนด้วย เพื่อเป็นรายได้เสริม

ในส่วนของสภาพการใช้สารเคมี ปุ๋ย และสารกำจัดศัตรูพืชนั้นอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 56.30) โดยในกลุ่มเกษตรกรที่มีเงินทุนสูงส่วนใหญ่จะใช้สารเคมี ปุ๋ย และสารกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากมีความสะดวกและเห็นผลค่อนข้างรวดเร็ว ส่วนเกษตรกรที่มีเงินทุนไม่มากนักก็จะมีการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการทำปุ๋ยชีวภาพ และสารกำจัดศัตรูพืชแบบชีวภาพ เพื่อเป็นการลดต้นทุน และไม่มีผลเสียต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

สำหรับเงินทุนที่ใช้ในการทำการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในระหว่าง 10,001 – 50,000 บาท (ร้อยละ 58.30) ซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนส่วนตัวและญาติพี่น้อง (ร้อยละ 87.60) และในการทำการเกษตรส่วนใหญ่จะใช้แรงงานจำนวน 2 – 4 คน (ร้อยละ 77.90) โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีแหล่งวัตถุดิบ กิ่งพันธุ์ ปุ๋ย และยากำจัดศัตรูพืชภายในท้องถิ่น (ร้อยละ 97.70) หากจะพิจารณาในด้านคุณภาพของผลผลิตก็จะพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าคุณภาพของผลผลิตในปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง (คิดเป็นร้อยละ 74.70) ในส่วนของการจัดจำหน่ายผลผลิตเป็นการจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางและได้รับเงินค่าผลผลิตเป็นเงินสด (ร้อยละ 73.50) ดังนั้นในด้านการขนส่งผลผลิตจึงเป็นการขนส่งโดยพ่อค้าคนกลางด้วยเช่นกัน (คิดเป็นร้อยละ 71.10) สำหรับการกำหนดราคา

ผลผลิตนั้น พบว่าส่วนใหญ่ถูกกำหนดโดยพ่อค้าคนกลาง (คิดเป็นร้อยละ 76.30) นอกจากนี้ก็ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ผ่านการตรวจสอบการตกค้างของสารพิษในผลผลิตก็จะจำหน่ายผลผลิตให้กับบริษัทแปรรูปผลไม้ด้วย

ในส่วนของการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในการทำการเกษตรนั้น พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง (ร้อยละ 51.20) โดยเกษตรกรมีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน และการประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร โดยในส่วนของการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตประจำวันนั้นได้แก่ การประหยัด การใช้จ่ายแต่พอประมาณ ลดการใช้สิ่งของฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น นอกจากนี้ก็ยังมีแบ่งพื้นที่ทางการเกษตรมาใช้ในการปลูกพืชผักต่างๆ เลี้ยงปลา ซึ่งจะสามารถนำมาบริโภคในครัวเรือนได้ โดยไม่จำเป็นต้องเสียเงินไปซื้อ สำหรับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการทำการเกษตรนั้น พบว่าองค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาประยุกต์ใช้มากที่สุดคือ (1) การผลิตแบบประหยัดโดยการใช้ปุ๋ยชีวภาพ และสารชีวภาพในการกำจัดศัตรูพืชแทนปุ๋ยเคมี และสารเคมี (2) การป้องกันความเสี่ยงในการเกษตรโดยการปลูกพืชหมุนเวียนและผสมผสาน และ (3) การรวมกลุ่มของเกษตรกรอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อมูลข่าวสารต่างๆ และการผลิตปุ๋ยชีวภาพและสารชีวภาพในการกำจัดศัตรูพืช

และจากการที่เกษตรกรมีการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ก็ช่วยให้เกษตรกรได้รับประโยชน์ดังนี้ (1) สามารถลดต้นทุนในการผลิตได้ ทำให้มีรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายแล้วเพิ่มมากขึ้น (2) มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการปลูกพืชหมุนเวียนและผสมผสาน และ (3) ส่งผลดีต่อสุขภาพร่างกายของเกษตรกร สิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขภาพของ

ผู้บริโภคด้วย

กระบวนการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

การสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพู่ในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐมนั้น มักจะสอดแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในชุมชน โดยสามารถแบ่งรูปแบบของการสื่อสารได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

(1) การสื่อสารทางเดียว (One – way Communication) โดยการสื่อสารรูปแบบนี้จะใช้สื่อเสียงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น วารสาร แผ่นพับ หนังสือพิมพ์ รวมถึงรวมถึงสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

(2) การสื่อสารแบบสองทาง (Two – way Communication) คือ การสื่อสารที่ผู้รับสารสามารถรับและส่งข่าวสารซึ่งกันและกัน มีการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อข้องใจ หรือข้อสงสัยต่างๆ เช่น การสนทนา การฝึกอบรม การประชุม เป็นต้น

หากจะพิจารณาถึงสื่อที่ใช้ในการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพู่ในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม จะพบว่ามีหลายสื่อ ดังนี้

(1) สื่อบุคคล (Human Media หรือ Personal Media) ประกอบด้วย สื่อบุคคลภายในท้องถิ่น ได้แก่ เพื่อนบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และสื่อบุคคลภายนอกท้องถิ่น ได้แก่ นักพัฒนานักวิชาการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เช่น หมอдин โดยรูปแบบการใช้สื่อบุคคลในการสื่อสารของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพู่ในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม มี 3 รูปแบบคือการสนทนา การประชุม และการฝึกอบรม

(2) เสียงตามสาย โดยทั่วไปแล้วเสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวมักจะถูกใช้ในการประกาศข่าวต่างๆ ไปของคนในหมู่บ้าน เช่น งานศพ งานบวช เป็นต้น

(3) สื่อสารมวลชน โดยสื่อที่เกษตรกร

มักเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และยังสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกรได้อย่างมากคือ สื่อโทรทัศน์

ความต้องการความรู้ของเกษตรกรในด้านต่างๆ และสภาพปัญหา พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าความรู้ทางการผลิตนั้นมีเพียงพออยู่แล้ว ในชุมชน โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการผลิตนั้นมีอยู่มากและก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับความรู้ใหม่ๆ ได้เป็นอย่างดี แต่ในส่วนของสภาพปัญหาที่เกษตรกรต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องนั้น พบปัญหาที่สำคัญๆ ดังนี้

(1) **ปัญหาการตายต้นของต้นฝรั่ง** ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้ต้นฝรั่งมีอายุสั้นลงเนื่องจากเกษตรกรยังไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัด แต่โดยส่วนใหญ่เข้าใจว่าน่าจะเกิดจากปัญหาไส้เดือนฝอย เกษตรกรส่วนใหญ่จึงพยายามปลูกพืชอื่นหมุนเวียน เช่น ข้าว ก็สามารถช่วยลดปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

(2) **ปัญหาผลผลิตที่มีมากเกินกว่าความต้องการของตลาด** ทำให้เกิดผลกระทบต่อราคา โดยเกษตรกรต้องการให้หน่วยงานราชการดำเนินการจำกัดพื้นที่การปลูกของเกษตรกรให้เหมาะสม (Zoning) และให้ความรู้ในด้านชนิดของผักหรือผลไม้ที่เหมาะสมจะนำมาปลูกเพื่อเป็นทางเลือกแก่เกษตรกร

(3) **ปัญหาการไม่ได้รับความเป็นธรรมในการจำหน่ายผลผลิต** เนื่องจากในการจำหน่ายผลผลิตนั้นพ่อค้าท้องถิ่นซึ่งเป็นคนกลางจะนำผลผลิตจากเกษตรกรไปจำหน่ายก่อนแล้วจึงค่อยกลับมาตีราคาผลผลิตให้เกษตรกร โดยเกษตรกรต้องการให้หน่วยราชการดำเนินการจัดตั้งตลาดกลางเพื่อจำหน่ายผลผลิตที่ปลอดภัยยิ่งขึ้นในท้องถิ่น

การเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับการผลิตของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา (จ.นครปฐม) กับพื้นที่อื่น ๆ ที่ใกล้เคียง (จ.สมุทรสาคร) พบว่ากลุ่ม

เกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกัน โดยกลุ่มเกษตรกรจ.สมุทรสาคร ส่วนใหญ่มีระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลางถึงสูง แต่กลุ่มเกษตรกรจ.นครปฐม ส่วนใหญ่มีระดับความรู้เกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ระดับต่ำถึงสูง

และจากการที่สอบถามความรู้และความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงจากการสื่อสารผ่านสื่อต่างๆ ของเกษตรกรจ.นครปฐม พบว่าเกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมมองของการประหยัดต้นทุนการผลิตโดยใช้แรงงานวัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่น เช่น แรงงานคนในครอบครัว มูลสัตว์ ไบโม่ เป็นต้น การปลูกพืชผักผสมผสานเพื่อใช้บริโภคในครอบครัว

การพัฒนา รูปแบบการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขความยากจนของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบของการสื่อสารความรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขความยากจนของเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งและชมพูในเขตพื้นที่จังหวัดนครปฐมดังนี้

(1) การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

โดยในระยะแรกอาจจะเริ่มต้นจากการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นแกนนำกลุ่มเล็กๆ ก่อน โดยการจัดตั้งเป็น “คณะกรรมการดำเนินงานโครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง” ผนวกกับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมในกระบวนการพัฒนาเกษตรกรดังกล่าว โดยเริ่มจากการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการต่างๆ เกี่ยวกับการผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแก่กลุ่มเกษตรกร แล้วให้กลุ่มเกษตรกรนำความรู้ทางวิชาการต่างๆ

ที่ได้รับมาช่วยกันคิด วิเคราะห์ และนำมาผสมผสานกับภูมิปัญญาหรือประสบการณ์ในการทำการเกษตรของเกษตรกร เพื่อนำมาสู่การกำหนดแนวทางในการผลิตที่เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเกษตรกร จากนั้นให้กลุ่มเกษตรกรนำแนวทางดังกล่าวไปดำเนินการในพื้นที่ของตนก่อน หลังจากที่ดำเนินการมาจนถึงระยะของการให้ผลผลิตแล้ว กลุ่มเกษตรกรที่เป็นแกนนำก็จะเริ่มเข้าสู่กระบวนการขยายผลโดยการถ่ายทอดแนวความคิดการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสู่เกษตรกรรายอื่นๆ หลังจากนั้นจึงดำเนินการรับสมัครสมาชิกที่สนใจแล้วจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้การผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นทางการต่อไป เพื่อดำเนินการถ่ายทอดแนวความคิดการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบความสำเร็จสู่เกษตรกรรายอื่นๆ ได้อย่างเป็นระบบ

(2) การพัฒนาวิทยุชุมชนเป็นสื่อกลางในการแสดงความคิดเห็นชุมชน

ทั้งนี้เนื่องจากวิทยุชุมชนมีค่าใช้จ่ายที่ต่ำ เนื่องจากเป็นสื่อที่มีการติดตั้งไว้อยู่แล้วในชุมชน แต่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์มากนัก นอกจากนี้วิทยุชุมชนยังสามารถเข้าถึงกลุ่มคนได้อย่างกว้างขวาง และยังเป็นสื่อที่ช่วยในการเพิ่มอำนาจและการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในพื้นที่อีกด้วย โดยการคัดเลือกเกษตรกรแกนนำที่มีศักยภาพในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารมาเพื่อเข้ารับการเตรียมพร้อมในเรื่องของการสื่อสารหลังจากจึงดำเนินการกระจายเสียงผ่านวิทยุชุมชน โดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในแนวทางการผลิตตามเศรษฐกิจพอเพียง หรือความคิดเห็น/ประสบการณ์ต่างๆ ของเกษตรกรที่มีการดำเนินการผลิตตามหลักของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ยังสามารถนำข้อมูลจากหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาเผยแพร่สู่เกษตรกรโดยผ่านวิทยุชุมชนได้อีกด้วย

(3) การพัฒนารูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลให้มีลักษณะของการสื่อสารแบบใช้สื่อผสม

(Multi – Media Approach) โดยการเลือกช่องทางการสื่อสารหลายๆ ช่องทางมาใช้ร่วมกันในการส่งข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะต้องมีการคำนึงถึงธรรมชาติของสื่อแต่ละชนิด ความเหมาะสม และความพยายามที่จะทำให้การสื่อสารผ่านสื่อต่างๆ นั้น เป็นไปอย่างสอดคล้องและส่งเสริมซึ่งกันและกัน เนื่องจากการสื่อสารแบบใช้สื่อผสมนั้นจะช่วยให้ผู้รับสารสามารถรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างครบถ้วนแล้ว สารที่สื่อออกไปจากหลายๆ ช่องทางก็ยังมีแนวโน้มที่จะช่วยเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสารได้ง่ายขึ้นด้วย นอกจากนี้ในเรื่องของทิศทางการสื่อสารก็ควรจะต้องมีการพัฒนาให้เป็นการสื่อสารแบบผสมและหลายขั้นตอน (Multi – Step Flow of Communication) โดยมีทิศทางของการสื่อสารทั้งจาก “บนลงล่าง” “ล่างขึ้นบน” และทิศทางการสื่อสารใน “แนวนอน”

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นพี่เลี้ยง (Mentor) ในช่วงแรกของการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนให้การสนับสนุนงบประมาณและข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินการอย่างเพียงพอ ทั้งนี้เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้การผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของเกษตรกรในชุมชน ตั้งแต่ขั้นตอนการจัดหาแหล่งวัตถุดิบ การผลิต การบำรุงรักษา และการจัดจำหน่าย รวมถึงการแปรรูปผลผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มด้วย

หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นพี่เลี้ยง (Mentor) ในช่วงแรกของการพัฒนาวิทยุชุมชนเป็นสื่อกลางในการแสดงความคิดเห็นชุมชน โดยให้การสนับสนุนในการฝึกอบรมเพิ่มศักยภาพของผู้ดำเนินรายการ

รวมถึงการสนับสนุนข้อมูลข่าวสารที่จะนำมาเผยแพร่สู่เกษตรกรในชุมชนด้วย

หน่วยงานของรัฐควรจะต้องให้การสนับสนุนการพัฒนาและผลักดันให้ชุมชนมีการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการพัฒนาที่เป็นของชุมชนเอง

หน่วยงานภาครัฐควรจะต้องเข้ามาสนับสนุนให้มีการจัดตั้งตลาดกลางในการจำหน่ายสินค้าเกษตรฝรั่งและชมพู่ปลอดสารพิษในพื้นที่ใกล้แหล่งผลิตของเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรได้มีแหล่งจำหน่ายสินค้า ซึ่งจะเป็นการป้องกันการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และทำให้สินค้ามีเอกลักษณ์และแตกต่างจากสินค้าของผู้ผลิตในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน และสามารถขายผลผลิตในราคาที่สูงขึ้น

หน่วยงานของรัฐควรเข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับพืชผักผลไม้ที่เหมาะสมจะปลูกในสภาวะการณปัจจุบัน ตลอดจนการจำกัดพื้นที่การปลูกให้มีความเหมาะสม (Zoning) เพื่อป้องกันปัญหาสินค้าการเกษตรล้นตลาด

จากการวิจัยที่พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกฝรั่งมักจะพบปัญหาการตายต้นของฝรั่ง ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้ต้นฝรั่งมีอายุสั้นลง เนื่องจากเกษตรกรไม่ทราบสาเหตุที่แน่ชัดในการเกิดจึงไม่สามารถหาวิธีการป้องกันได้ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรให้คำแนะนำให้ความรู้แก่เกษตรกรถึงวิธีการดูแลรักษาและป้องกันอย่างถูกวิธีจะได้ไม่เกิดการตายต้นแก่ฝรั่ง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาชุมชนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการทำเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเทียบเคียงสมรรถนะ (Benchmarking) ของพื้นที่

ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กับคนในชุมชนเพื่อศึกษาแนวทางและพัฒนารูปแบบการสื่อสารในการผลิตสินค้าเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ในการผลิตฝรั่งชมพู่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practices)

ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจของกลุ่มเกษตรกรในการดำเนินการผลิตสินค้าการเกษตร ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2541). การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์แนวคิดและตัวอย่างการวิจัย. กรุงเทพฯ : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2542). กระบวนทัศน์เรื่อง การสื่อสารเพื่อการพัฒนา วารสารนิเทศศาสตร์. ปีที่ 17. มกราคม – มีนาคม 2542.
- _____. (2548). ก้าวต่อไปของการสื่อสารเพื่อพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ กิตติ กันภัย และปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. (2543). การสื่อสารกับชุมชน : แนวคิด หลักเพื่อการพัฒนา. “การสื่อสารเพื่อชุมชน” เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วยเรื่องชุมชน ครั้งที่ 1 “ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2549). เอกสารวิชาการ การผลิตสินค้าเกษตรที่ปลอดภัยได้มาตรฐานและกระบวนการส่งเสริม กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร.
- _____. (2550). คู่มือปฏิบัติการให้คำปรึกษาเกษตรกร ระบบการจัดการคุณภาพ : การปฏิบัติการทางการเกษตรที่ดีสำหรับพืช (GAP) กรุงเทพฯ : กรมวิชาการเกษตร.
- กอบกวี ชื่นรักสกุล. (2545). การสื่อสารเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งในเกาะเกร็ด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเกษตรกรรมมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2548). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 3 นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์.
- ชลิตตา สุขสวัสดิ์. (2547). การสื่อสารกับการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงและการสร้างชุมชนเข้มแข็งในชุมชนบ้านนาทะเล ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเกษตรกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ทรงชัย ดิยานนท์. (2542). การศึกษาทัศนคติของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเกษตรศาสตร์ มหาบัณฑิต. (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยะรัตน์ ทองธานี. (2544). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริจังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร) เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- รุ่งนภา มุกดาอนันต์. (2544). กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาเกษตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณิ ทองระย้า. (2549). กระบวนการจัดการความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมีของเกษตรกร : กรณีศึกษาโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริบ้านหลั่น หมู่ที่ 4 ตำบลท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิจารณ์ พานิช. (2546). ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้. Available from: <http://kmi.trf.or.th>.
- _____. (2550). KM กับความเข้มแข็งของรัฐบาลท้องถิ่น. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- วรรณิ ทองระย้า. (2549). กระบวนการจัดการความรู้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมีของเกษตรกร : กรณีศึกษาโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ บ้านหลั่น หมู่ที่ 4 ตำบลท่าฉนวน อำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุเมธ ดันติเวชกุล. (2543). ได้เบื้องพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
- _____. (2549). หลักธรรม หลักทำ ตามรอยพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ 15 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ด้านสุขภาพการพิมพ์.
- สุวกิจ ศรีปีดดา. (2549). การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

- สมศรี จินะวงษ์.(2544). การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ในชุมชนที่ใช้แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิ พันธ. (2545).การวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น) เชียงราย : สถาบันราชภัฏเชียงราย.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนครปฐม.(2547). คู่มือเกษตรกร การปฏิบัติการเกษตรดีที่เหมาะสมสำหรับพืชกลุ่มไม้ผล. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์.
- สัมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ.(2549). รายงานการวิจัยโครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชน การจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อภิชัย พันธเสน, สุวิษญ์ เปรมชื่น และพิเชษฐ เกียรติเดชปี ญญา.(2546). การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Barnes, J.A. (1968). **Networks and Political Process. In Local-Level Politics.** Marc Swartz (ed), Chicago : Aldine.
- Best ,J.W. (1998). **Research in Education.** 3 rd e.d. New Jersey : Printice-Hall.
- Boissevain, J, (1974). **Friends of Friends : Network, Manipulators and Coalitions.** Oxford : Basil Blackwell.
- Homan,G.C. (1971). cited in Marvin E. Shaw. **Group Dynamics .**New York : McGraw-Hill Book Company.
- Kenny, Susan. (1999). **Developing Communities for the Future.** Australia : Kin Keong Printing.
- Marvim, E. Shaw. (1971).**Group Dynamics.** New York : McGraw-Hill Book Company.